

Ванчо МИЛОШЕВСКИ

ТРИ КОЛЕКТИВНИ НАОДИ ОД ТЕАТАРОТ ВО СКУПИ

УДК: 725.826:737.1(497.711)'652"
904:930.85(497.711)"652"

Ј.П. Македонски железници
milosevskivanco@yahoo.com

Апстракт: *Испражувањата на просторите на театарот во Скупи, реализирани во периодот од 2013 до 2016 кој во некои на истражувањето на горниот дел од катедрата односно во зоната со радијални ѕидови од театарот во Скупи, покрај поединечните примероци најдени се и три доцноримски дејоа, кои се исклучително значајни за утврдување на времето на постојано користењето на просторите од театарот. Овие колективни наоди (дејоа) се нумерирани како дејо 1, 2 и 3 според редоследот на наоѓање. Дејоата 2 и 3 се најдени во истата просторија, меѓу радијалните ѕидови 9 и 10, поради што постои можност да се поврзани.*

Дејото 2 содржи триесет монети. Временскиот интервал на ова дејо е околу 35 години. Најстариата монета е од императорот Константин I (307 - 337) издадена во емисијата 335 - 337

Најмладата монета од ова дејо, која воедно претставува terminus post quem (горната граница после која е извршено дејонирањето) е од императорот Валент (364 - 378 година), искована во емисијата од 367 - 375 год.

Дејото 3: Овој колективен наод содржи 60 монети од различни периоди и со голем временски интервал. Најстариите монети се од I век н.е а најмладата монета е од императорот Валент (364 - 378 год.) со емисија издадена во 367 - 375 год.

Дејото 1 е најдено во северозападниот дел од конструкцијата на горната катеда меѓу радијалните ѕидови 20 и 21, поточно под арката на радијалниот ѕид 20. Дејото содржи 266 монети со аџени од по 1 нумија, односно номинала АЕ4. Најмладата монета содржана во дејото е од периодот 406 - 408 год. искована од Хонориј што означува terminus post quem, односно датумот после кој е извршено дејонирањето.

Со комплетната обработка, анализа и статистички податоци на овие колективни наоди ги добивме попрецизните податоци за овој период.

Клучни зборови: театар Скупи, монети, колективни наоди

Последните археолошки истражувања на просторот на театарот во Скупи, реализирани во периодот од 2013 до 2016 година, освен што овозможува целосно откривање на архитектонската структура на градбата, изнесоа на виделина броен археолошки материјал,¹ меѓу кој од особена важност е нумизматичкиот.

---

¹ А. Јакимовски, 2017, 11-28.

Податоците, добиени со нумизматичката анализа на монетите дозволуваат да се добие целосна хронолошка слика за времето на основање и егзистенција на театарот во потесна смисла, како и за хоризонталната и вертикална стратиграфија на просторот опфатен со него, но и градот Скупи во целина.

Монетите, пронајдени на просторот од театарот упатуваат на повеќе вековната присутност, која може континуирано да се следи од крајот на I век пр. н.е., па сè до доцниот среден век, што, пак, дозволува да се утврди времето на изградба, употребата и престанокот со работа на театарот, времетраењето на неговото разградување и реупотребата на просторот во подоцнежните периоди.

По периодот на тетрархијата во времето на владеење на Константин I (306 – 337 година), со миланскиот едикт, издаден во 313 година, официјално се забранува прогонството на христијаните и се потврдува верската толеранција, прокламирана претходно со едиктот, донесен од Галериј во 311 година. Овој настан сигурно влијаел на менување на општествено-политичкото и верско живеење на граѓаните на Скупи, по што театарот веројатно донекаде ја изгубил првобитната функција.

Во текот на истражувањето на целиот простор опфатен со театарот, откриени се голем број монети од втората половина на IV и раниот V век. Најголема концентрација на поединечни наоди е утврдена во урнатинските слоеви од централниот прооден коридор и зоната со радијалните сидови, што упатува дека во тој период театарот веќе не бил во функција и дека во прво време служел како прибежиште, а потоа за подолготрајно населување. Не треба да се исклучи можноста дека во овој дел од градот била стационирана некоја воена единица. Оваа претпоставка е поткрепена со податоците од *Notitia dignitatum*, каде се спомнува дека кон крајот на IV век во Скупи била сместена една воена единица (*pseudo comitatentes scupienses*), која била под команда на главниот командант на префектурата Илирик.²

Во текот на ископувањето на горниот дел од кавеата, односно во зоната со радијални сидови, покрај поединечните примероци најдени се и три доцноримски депоа, што се исклучително значајни за утврдување на времето на поступотребата на просторот опфатен со театарот. Овие колективни наоди (депоа) се нумерирани како депо 1, 2 и 3 според редоследот на наоѓање.³ Депоата 2 и 3 се најдени во иста просторија, меѓу радијалните сидови 9 и 10, поради што постои можност да се поврзани.⁴

² Not. Dig. Or. IX, 43; IMS VI, 22, note 13.

³ В. Милошевски, Г. Лилчиќ, 2017.

⁴ Депоата се најдени на ниво на градежната линија (маркер), означена на радијалниот сид 10. Монетите од овие две депоа се запишани под теренски инвентарен број 2052/14 (депо 2) и 2513/14 (депо 3).

Во оваа прилика депоата ќе бидат претставени според хронолошката припадност, а не според редоследот на наоѓање и нумерацијата.

Депото 2 содржи триесет монети. Временскиот интервал на ова депо е околу 35 години. Најстарата монета е од императорот Константин I (307 – 337), издадена во емисијата 335 – 337, потоа следат монетите од Константиј II (324 – 361 год.) и Константиј Гал (351 – 354 год.). Најмладата монета од ова депо, која воедно претставува *terminus post quem* (горната граница по која е извршено депонирањето) е од императорот Валенс (364 – 378 година), искована во емисијата од 367 – 375 год.

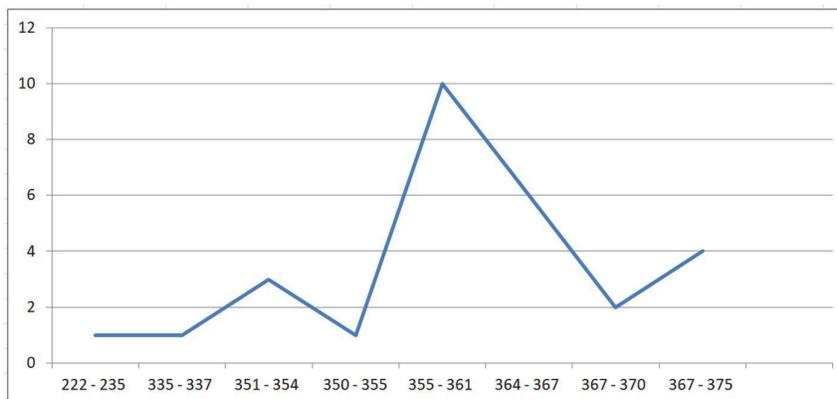
Табела 1. Табеларен приказ на монетите од депо 2

Емисија	Ковачници								Вкупно
	Sis	Sirm	Tes	Kon	Antiohia	Her	nik	Неодр.	
222 – 235							1		1
335 – 337					1				1
351 – 354	1							2	3
350 – 355			1						1
355 – 361		1	6	1				2	10
364 – 367				1					1
364 – 367	1		1	1		1		1	5
367 – 370			2						2
367 – 375			3					1	4
IV век								2	2
									30

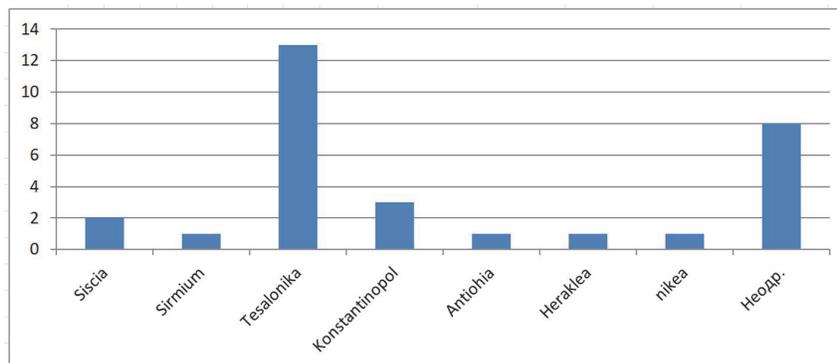
Во состав на депото се наоѓа и една монета на императорот Александар Север (221 – 235 год) од битиниската ковачница во Никеја која, иако постара, веројатно била користена и подоцна во период на депонирање. Монетите од оваа ковачница се во поголем број застапени на театарот, но и во другите делови во градот, а во голем број се најдени и во гробовите од југоисточната градска некропола.⁵ Исто така, присуството на една монета од ковачницата Никеја е потврдено во колективниот наод на северниот дел од главната градска улица (кардо максимум).⁶

⁵ В. Милошевски, Г. Лилчиќ, 2017, 429 – 430.

⁶ М. Ончевска – Тодоровска, 2004, 29 – 42.

Графикон 1. Застапеност на монетите според годините

Монетите од депото 2 содржат седум ковачници, исковани во централната префектура Италија – Африка – Илирик. Во ова депо доминираат источните ковачници. Најзастапена ковачница е од градот Тесалоника. Врската помеѓу Тесалоника преку Стоби за Скупи е токму магистралниот пат што водел кон северните делови на римската империја. Другите ковачници се од западниот дел на префектурата. Сискија и Сирмијум, иако се во помал број, делумно подеднакво се застапени во однос на другите источни ковачници.

Графикон 2. Застапеност на монетите според ковачници

Депо 3 (Колективен наод)

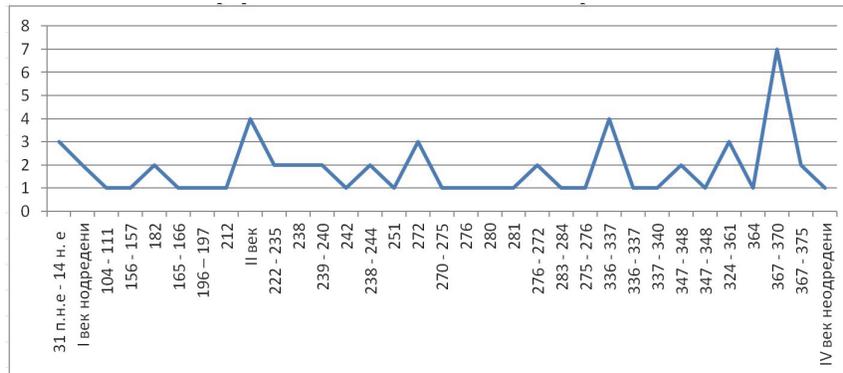
Овој колективен наод содржи 60 монети од различни периоди и со голем временски интервал. Најстарите монети се од I век н.е., тоа се двете монети исковани од провинцијата Македонија, поточно од ковачницата во Филипи. На аверсот на овие монети е претставена Викторија (Нике) како стои на постамент или глобус и држи лаворов венец или палмова гранка со легенда VIC – AVG, а на

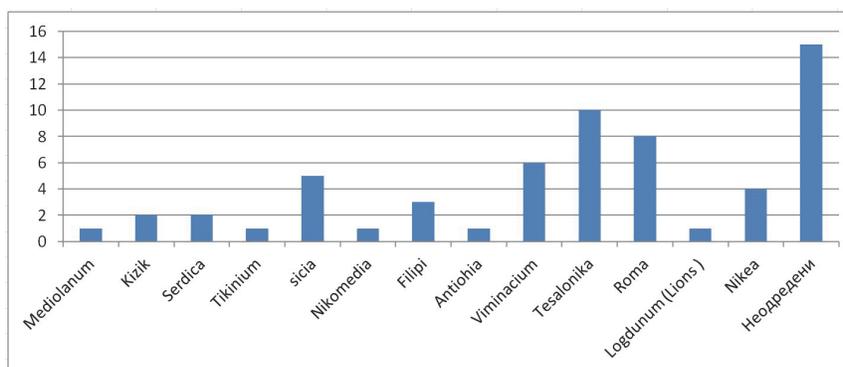
Најмладата монета од овој колективен наод е од императорот Валенс (364 – 378 год.) со емисија издадена во 367 – 375 год. Вакво слично депо како овие две со идентичен *terminus post quem* е најдено во Стоби.⁸ Депоата 2 и 3 се најдени во иста просторија, поради што постои можност да се поврзани.

Графикон 3. Застапеност на монетите според годините

Настаните од ова време се поврзуваат со готските освојувања на овие територии. Годишната 378 е карактеристична по битката кај Хадријанопол, каде римската војска, предводена од императорот Валенс, во обид за разбивање на Готите доживува тежок пораз со страшни последици, при што загинал и самиот Валенс.⁹

Графикон 4. Застапеност на монетите според ковачници

⁸ М. Хаџи Манева, 2002, 71 – 84.

⁹ E. Gibon, 2007, 338 – 339.

Како и претходното, така и во ова депо, најголем број примероци се од ковачницата во Тесалоника. Другите примероци се од различни ковачници и ја отсликуваат состојбата на сите откриени монети од театарот. Влијанието на ковачницата од Виминациум се должи на тоа што градот за време на Гордијан III (238 – 244 год.) станува колонија и како метропола на Горна Мезија добива право на ковање на монети. Со започнувањето на ковање во 239/40 година, станува главен снабдувач на провинциите Горна и Долна Мезија, вклучувајќи го и градот Скупи.¹⁰

Депо 1

Депото 1 е најдено во северозападниот дел од конструкцијата на горната капеа меѓу радијалните сидови 20 и 21, поточно под арката на радијалниот сид 20. Овој простор по прекилот на функцијата на театарот бил пренаменет за живеење, при што било извршено насипување до рамниште на последниот прооден ходник. Монетите од ова депо се најдени како растурен наод во пречник од 80 см. Над депото, во висина од 40 см, во радијалниот сид 20 се наоѓа вдлабнатина која изворно, веројатно, се користела за фиксирање на потпорни греди при градбата на театарот.

Лошиот степен на зачуваност на монетите, од кои дел се смачкани и искршени, наведува на претпоставка дека овие монети веројатно биле депонирани во оваа вдлабнатина, која можеби била секундарно искористена како еден вид сеф. Подоцна, од некоја непозната причина, монетите испаднале од вдлабнатината и се распрснале на подот. Во процесот на потполно уривање и разградување на театарот монетите претрпеле дополнително оштетување од паѓањето и притисокот на сидаријата и на камените блокови од седишта.¹¹

Депото содржи 266 монети со апоени од по 1 нумиј, односно номинала AE4, која не преминува повеќе од 1,80 грама со исклучок на неколку порани монети¹² што се користени во овој период. Содржината на ова депо според римските мерки одговара приближно на една римска фунта која во тоа време тежела 328,9 грама. Тоа упатува дека ова депо било собрано за некоја куповна намена, но поради нестабилноста во тие времиња од некоја причина било скриено или изгубено. Од историските извори е познато дека во 396 година Аркадиј и Хонориј из-

¹⁰ Б. Бешковиќ, 1976, 8 – 10.

¹¹ В. Милошевски, Г. Лилчиќ, 2017, 434 – 436.

¹² Во претходното објавување на колективните наоди во книгата В. Милошевски, Г. Лилчиќ, 2017, монетите се само каталожски обработени, но не е направена целосна анализа, бидејќи се работеше на целокупниот нумизматички материјал кој содржи: три илјади и двесте монети од различни периоди. Со комплетната анализа и статистичките податоци на колективните наоди ги добивме попрецизните податоци за овој период.

дале закон според кој 25 фунти бакар биле еднакви на еден солид, што значи дека 7200 нумии содржат еден златник.¹³ Големата инфлација која се случувала во тој период, од неконтролираното менување на бронзата во однос на златото, подоцна Валентинијан III во 445 година издал новела во која *colectarii* (менувачите на пари) купуваат 1 солид за 7200 нумии, а продаваат за 7000 нумии¹⁴ Во кругот на театарот се пронајдени и вага (тип *libra*) која била наменета за попрецизни мерења и неколку *ексаџији* со ознаки N (номизма).¹⁵

Табела 3. Табеларен приказ на монетите од депо 1

Владетел	Емисија	Ковачници											
		Akv	Ale	Ki-zik	Kon	Nik	Ro-ma	Sis	Tes	Her	Нео др.	Вк	
Клаудиј Гот 268 - 270	268-270											1	1
Константин I 307 - 337	327-329									1			1
	330-335											2	2
Градска комеморатив.	336-337								1				1
Варварско ковање	307-337											1	1
Констанс 337 - 350	336-337											1	1
	347-348						2					1	3
Константиј II 324 - 36	347-348											2	2
	350-355								1				1
	355-361			1				1				1	3
Јулијан II 355 - 363	355-361								1				1
Валентинијан I 364 - 375	364-367		1						1			2	4
Валенс 364 - 378	367-375									1			1
	364-378											1	1
Монети од втора половина на IV век	неодре.											7	7
Гратијан 367 - 383	378-383									1			1
Валентинијан II 375 - 392	378-383			2					2			1	5
	383-388									1			1
	388-392				1					2		3	6
Монета крај на	неодре.										106	106	

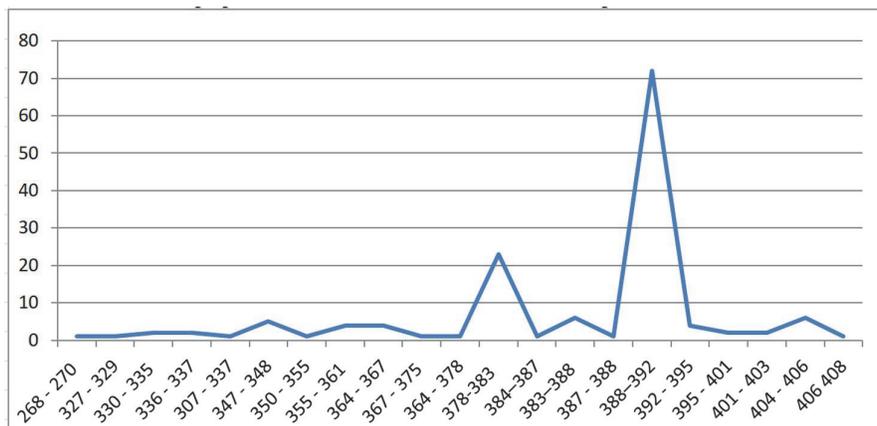
¹³ Cod. Theod, XI, 21.2.

¹⁴ Nov. Valent. XVI.

¹⁵ М. Ончевска, 217 - 288.

IV век												
Теодосиј I 379 – 395	378-383			1				1			10	12
	384-387							1				1
	383-388								2		1	3
	388-392			1	4	1			7	1	25	39
Аркадиј 383 – 408	387-383			3							2	5
	383-388								1			1
	388-392			4	1					2	23	30
	392-395										2	2
	395-401										1	1
	404-406	6								1	4	11
Хонориј 393 – 423	388-392										3	3
	392-395								1		1	1
	395-401										1	1
	404-406										2	2
	406-408			1								1
Магнус Максимус 383 – 388	383-388	1										1
Флавиј Виктор 387 – 388	387-388	1										1
Аелија Еудоксија 400 – 404	401-403										2	2
Вкупно		8	1	13	6	1	2	6	19	5	206	266

Графикон 5. Застапеност на монетите според години

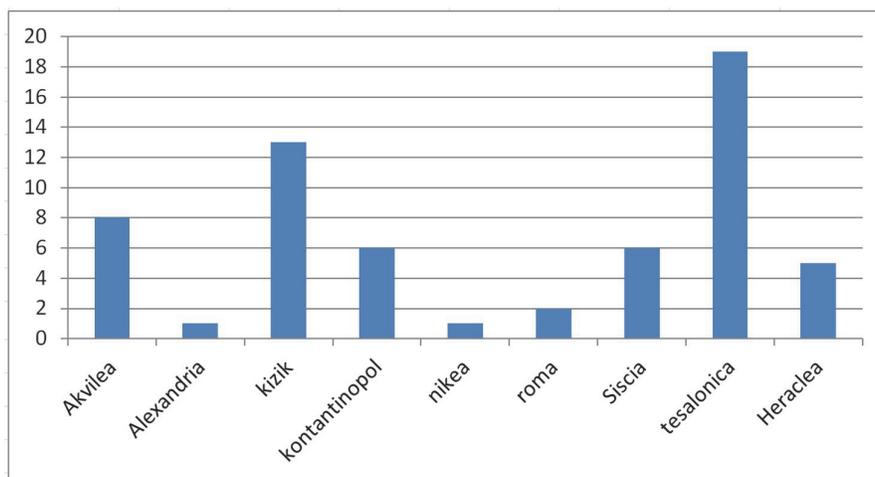

Во рамките на ова депо е пронајдена една монета од императорот Клаудиј Гот (268 – 270) која претставува најстара монета. Поради лошиот квалитет на монетата не може да се определи емисијата на ковање, но, како и другите неколку постари монети од ова депо, не може да се потврди точно дали припаѓаат од ова депо, бидејќи низ целата таа просторија и околу депото се пронајдени преку сто и педесет доцноримски монети, што значи дека не е иклучена можноста овие монети да се повлекле во ова депо.

Најзастапени монети од ова депо се од императорите Теодосиј и Аркадиј, односно со емисијата издадена во 388 – 392 (Табела 3).

Најмладата монета содржана во депото е од периодот 406 – 408 год. (RIC X, 149), искована од Хонориј што означува *terminus post quem*, односно датумот по кој е извршено депонирањето. Од историски аспект ова депо би можело да се поврзе со воените активности на Готите под водство на Аларих пред да заминат за Италија.¹⁶ Вакво слично депо со помал број монети е пронајдено и во сидна вдлабнатина од театарот во Стоби.¹⁷

Графикон 6. Застапеност на монетите според ковачници

Како и во првите две депоа и овде е најзастапена ковачницата од Тесалоника. Таа во овој период е како главен снабдувач за дијецезите Македонија и Дакија. Во ова депо преовладуваат и другите источни ковачници, поради тоа што во овој период илирската префектура е веќе распарчена и двете дијецези спаѓаат

¹⁶ E. Gibon, 2007. Poglavlje XXX (395 – 408 godina) 361 – 376.

¹⁷ Податокот е презентираан во излагањето со наслов: Истражувања на театарот во Стоби 2013 – 2014, на XIII Симпозиум на МАНД 2014 година од страна на Г. Павловски. Досега ова депо сè уште не е каталожски обработено.

под источното римско царство.¹⁸ Покрај источните ковачници, во помал број се присутни и монети од западните ковачници од градовите Аквилеја, Рим и Сискија.

Циркулацијата на монетите од V век на овој простор е евидентирана со поединечните ситни наоди на миними од императорот Теодосиј II (408 – 450 год.) (T.VII.140). Последната монета од V век, најдена на просторот на театарот, е искована од императорот Маркијан (450 – 457 год.)¹⁹

Во периодот, опфатен со последните децении на V век се случуваат страшни разорувања на градовите во регионот од страна на Хуните, кога според записите во Илирик биле уништени преку 70 градови.²⁰ Притоа, најверојатно и градот Скупи страдал од овие напади, што дошло до економско осиромашување и пропаѓање на економијата во градот²¹.

Заклучни согледувања.

- Со пронаоѓање на колективните наоди на просторот од горниот дел од кавеата: Депо 2 и 3 помеѓу радијални сидови 9 и 10 и депо 1 помеѓу радијалните сидови 20 и 21, се потврдува дека во тој период театарот веќе не бил во функција и дека во прво време служел како прибежиште, а подоцна и за подолготрајно населување, а тоа се покажува со самото насипување и подигање на подот на тие простории.

- Во рамките на театарот исто така е пронајден и голем број на оружје и вооружување²², поради што не е исклучена можноста дека во овој дел од градот била стационирана некоја воена единица, имајќи ги предвид сознанијата за една *pseudo comitatentes scupienses*, која била под команда на главниот командант на префектурата Илирик.²³

- Колективните наоди (депоа) 2 и 3 што завршуваат со императорот Валенс (364 – 378 год.) со емисија издадена во 367 – 375 год., пронајдени во иста просторија помеѓу радијалните сидови 9 и 10 над нивото на градежната линија, најверојатно меѓусебно се поврзани.

- Депото 1, пронајдено во просторијата помеѓу радијалните сидови 20 и 21 содржи 266 монети со *terminus post quem*, 406 – 408 год. Депонирањето би можело да се поврзе со воените активности на Готите кои под водство на Аларих за-

¹⁸ E. Gibon, 2007, 341.

¹⁹ Монетата е најдена на западната страна од непроодниот коридор II до самиот попречен сид.

²⁰ Ф. Баришиќ, 1955; *Византиски извори за историју народа Југославије*, Том I, Београд, 9 – 15.

²¹ Jordanis, 1882, p. 131 & 285, sqq.

²² М. Ончевска, 302 – 208.

²³ Not. Dig. Or. IX, 43; IMS VI, 22, note 13.

минуваат за Италија. Според содржината и тежината на ова депо кое според римските мерки одговара на една римска фунта, упатува дека ова депо било собрано за некоја куповна намена, но поради нестабилноста во тие времиња од некоја причина било криено и изгубено.

- Во сите три депоа се пронајдени и монети до различни периоди од постари периоди. Земајќи го предвид контекстот на пронаоѓање и како резултат на мешање и преплетување на архелешките слоеви поради повеќе вековното разградување и настанување на природни насилни катастрофи, но и покрај тоа што е докажано дека постарите монети се користат во поновото време, не е исклучена можноста неколку монети од постар период да се вметнати во овие депоа.

- Генерално, во овие три депоа како најзастапена е ковачницата од Тесалоника. Врската помеѓу Тесалоника преку Стоби за Скупи е токму магистралниот пат кој водел кон северните делови на римската империја.²⁴ Исто така, источните ковачници се повеќе застапени, што значи дека циркулацијата на монети се движи од исток кон запад.

---

²⁴ Miler, *Itineraria*, 572, Tab. Peut, VII, 4.

VANČO MILOŠEVSKI

THREE COLLECTIVE FINDINGS FROM THE THEATER IN SKUPI

Summary

The latest archeological excavations in the area of the theater in Skupi, conducted in the period from 2013 to 2016, in addition to enabling the complete discovery of the architectural structure of the building, likewise brought to light a number of archeological materials, among which the numismatic material is of particular importance. The data obtained through the numismatic analysis of the coins allow for a complete chronological picture of the time of establishment and existence of the theater in the narrow sense to be obtained, as well as of the horizontal and vertical stratigraphy of the area covered by it, and of the city of Skupi as a whole.

The coins found in the theater area point to a centuries-old presence that can be continuously monitored from the end of the 1st century BC until the late Middle Ages, which allows the time of construction, use and end of use of the theater to be determined, as well as the duration of its decomposition and the reuse of the space in the later periods.

After the tetrarchy period, during the reign period of Constantine I (306 - 337), the Milan edict, issued in 313, officially prohibits the persecution of Christians and confirms the religious tolerance proclaimed earlier with the bill brought by Galerius in 311. This event certainly influenced the changing of the sociopolitical and religious life of the citizens of Skupi, after which the theater probably lost some of its original function.

During the research of the whole area covered by the theater, a large number of coins from the second half of the IV century and the early V century were discovered. The highest concentration of individual findings is found in the ruinous layers of the central passage corridor and the zone with radial walls, which indicates that the theater was no longer in operation during that period and that it served as a shelter in the beginning, and as a long-term settlement afterwards. One should not exclude the possibility that a military unit was stationed in this part of the city. This assumption is supported by the data contained in *Notitia dignitatum*, mentioning that there was a pseudo comitatentes scupienses at the end of the 4th century

in Scupi, which was under the command of the chief commander of the prefecture Iliricum.

During the excavation in the upper part of the caveat, ie in the zone with radial walls, in addition to the individual specimens, three late Roman deposits were likewise found, which are extremely important for determining the time of need for the space covered by the theater. These collective findings (depots) are numbered as depots 1, 2, and 3 according to the order of finding. Depots 2 and 3 are found in the same room, between the radial walls 9 and 10, which makes it possible to connect them.

On this occasion, the depots will be presented according to the chronological affiliation, and not according to the order of finding and numbering them.

Depot 2

Depot 2 contains thirty coins. The time interval of this depot is about 35 years. The oldest coin is from the time of Emperor Constantine I (307 - 337) issued in the 335 - 337 issue, followed by Constantius II (324 - 361) and Constantius Gal (351-354). The most recent coin of this depot, which is also the terminus post quem (the upper border after which the deposit was made), is from Emperor Valens (364 - 378), minted in the 367 - 375 issue.

There is one coin of the emperor Alexander Severus (221 - 235) from the Biciclime Mine in Nicaea within the depot, which, although older, was probably used later during the deposit period. The coins of this coffin are in large numbers represented in the theater, as well as in other parts of the city, and they are in large numbers found in the graves of the southeastern necropolis. Also, the presence of a coin from the Nikea coffin is confirmed in a collective finding found in the northern part of the main city street (*cardo maximus*)

The coins of the depot 2 contain seven coins minted in the central prefecture of Italy - Africa - Ilirikum. In this depot, the eastern mints are dominating. The most dominating mint is from the city of Thessalonica. The connection between Thessalonica and Skupi, through Stobi, is exactly the main road leading to the northern parts of the Roman Empire. The remaining mints are from the western part of the prefecture. Siscia and Syrmium, though in a smaller number, are partially equally represented as the other Eastern mints.

Depot 3 (Collective finding)

This collective finding contains 60 coins from different periods and with a large time interval. The oldest coins are from the 1st century AD, these are the two coins minted in the province of Macedonia, more precisely in the mint in Philippi. The obverse of these coins depicts Victoria (Nike) standing on a pedestal or globe

and holding a laurel or palm branch with a legend VIC-AVG, and the reverse shows three legionary flags and the legend COHOR PRAE PHIL (RPC 1651.) The remaining two coins of the 1st century are quite damaged, which, due to the long-term use, does not allow precise identification, but according to the style of forging, workmanship, scale and diameter, they refer to mints from the 1st century AD.

A silver denar from Emperor Trajan (98 - 117 years), (RIC 222) from the end of the first century and the beginning of the second century, was found in the collective collection. The other coins of the 2nd century are represented with one copy, and these coins are from the emperors: Antoninus Pius (138 - 161 years old), Commodus (172 - 192), which is represented with two copies, then Marcus Aurelius (161 - 180) and four samples that due to long-term use cannot be identified.

Third-century coins were also found in this collective finding, among which, as in the previous depot 2, a coin by Alexander Severus (221 - 235) was found from the Biciclime mint in Nicaea. The remaining coins are from Emperor Gordian III (238 - 244), which are clustered with seven specimens and from Hostilian (251 years old) represented with one copy.

The presence of coins is increased from the second half of the 3rd century, and coins by emperors Aurelian (270-275), Probus (276-282), Tacitus (275-276) and Numerian (282-284) with 11 samples.

The largest concentration of coins from the second half of the III century was found in the central passage corridor and in the rooms between the radial walls, that is, in all the passages that led from the outer passage to the central passage corridor.

Afterwards follow the IV century coins depicting the true nature of this depot. There are coins from: Constantine I (307 - 337), Constans (337 - 350), Constantius II (324 - 361) until the new dynasty of Valentinian I (364 - 375).

The most recent coin of this collective finding is from the Emperor Valens (364 - 378) with a release issued in 367 - 375. A similar depot like these two with identical terminus post quem was found in Stobi. Depots 2 and 3 were found in the same room, which is why they can be connected.

The events of this time are associated with the Gothic conquests of these territories. Year 378 is famous for the Battle of Hadrianopol, where the Roman army, led by Emperor Valens, in a bid to break the Goths experienced a severe defeat with terrible consequences, which also led to the death of Valens himself.

Like the previous one, most of these depots have been forged at the mint of Thessalonika. The remaining samples are from different mints that reflect the state of all discovered coins from the theater. The influence of the mint of Viminacium is noticed, which is a result of the fact that the city became a colony during the reign

of Gordian III (238 - 244) and the metropolis of the Upper Moesia received the right to forge coins. By starting the forging in 239/40, it became the main supplier of the provinces of Upper and Lower Moesia, including the city of Skupi.

Depot 1

Depot 1 was found in the northwestern part of the construction of the upper cavity between the radial walls 20 and 21, more precisely under the arc of the radial wall 20. After the interruption of the functioning of the theaters, this space was re-used for living, whereupon a drop was made to the level of the last passage of the corridor. The coins from this depot were found in a hole in the wall with a diameter of 80 cm. Above the depot, at a height of 40 cm, there is a recess in the radial wall 20, which was originally used for fixing the retaining beams during the construction of the theater.

The poor degree of preservation of the coins, some of which are crushed and broken, suggests that these coins were probably deposited in this cavity, which may have been secondarily used as a kind of safety-deposit box. Later, due to some unknown reason, the coins fell out of the hole and spilled on to the floor. In the process of complete demolition and decomposition of the theater, the coins suffered additional damage from the crash and pressure of the masonry and the stone blocks from the seats.

The depot contains 266 coins with denominations of 1 numm, ie AE4 nominal, which does not exceed more than 1.80 grams, with the exception of several coins used in this period. The content of this depot, according to Roman measures, corresponds to approximately one Roman pound that at the time weighed 328.9 grams. It suggests that this depot was collected for purchase purposes, but because of the instability in those times it was hidden or lost for some reason. It is known from historical sources that in 396 Arcadius and Honorius issued a law according to which 25 pounds of copper were equal to one solid, which meant that 7200 nummies contained one gold coin. As a result of the great inflation that occurred in that period, which was a consequence of the uncontrolled change of bronze in relation to gold, Valentinian III later issued a novelty in 445 in which *colectarii* (money changers) buy 1 solid for 7200 nummies, and sell it for 7000 nummies. A scale (type *libra*) was also found in the circle of the theater, which was designed for precise measurements and several *exagios* with N (nomism) marks.

One coin from the emperor Claudius Gothicus (268 - 270), which is the oldest coin, was found within this depot. The coin, due to poor quality, cannot help determine the emission of forging, but like the other few older coins from this depot, it cannot be confirmed exactly whether they belong to this depot, because over a hun-

dred and fifty late-Roman coins were found in all the premises and around the depot, which means that these coins are not included in this depot.

The most common coins from this depot are from the emperors Theodosius and Arcadius, ie with the issue issued in 388 - 392 (Table 3).

The newest coin contained in the depot is from the period 406 - 408 (RIC X, 149), minted by Honorius, which means terminus post quem, that is, the date after which the deposit was made. From a historical point of view, this depot could be linked to the Gothic military activities under the leadership of Alaric before leaving for Italy. This kind of depot with a smaller number of coins is also found in the walled hole of the theater in Stobi.

As it is the case with the first two depots, the smithy of Thessalonika is the most arched one here as well. In this period, the mint in Thessalonika is the main supplier for the diasecs in Macedonia and Dacia. In this depot, the other eastern mints also prevail, because the Illyrian prefecture has already been dismembered in this period and both diasecs belong to the eastern Roman Empire. In addition to the eastern blacksmiths, there are fewer coins from Western mints from the cities of Aquileia, Roma and Siscia.

The circulation of the coins of the 5th century in this area is recorded with the individual miniature finds of mints by Emperor Theodosius II (408 - 450) (T.VII.140). The last coin of the 5th century, found on the theater's territory, was minted by Emperor Marcian (450 - 457).

In the period covered by the last decades of the 5th century, there are horrible devastations of the cities in the region by the Huns, when according to the records in Iliricum, over 70 cities were destroyed. Moreover, the city of Skupi also suffered from these attacks, which resulted in economic impoverishment and the collapse of the economy in the city.

Concluding observations

- Finding the collective findings of the upper part of the caveat: Depot 2 and 3 between the radial walls 9 and 10 and the depot 1 between the radial walls 20 and 21, confirm that the theater was no longer in operation at that time and that it first served as a sanctuary, and later as a longer-term settlement, and this is shown by the mere accumulation and raising of the floor in those premises.

- A large number of weapons was also found within the theater, which does not lead to the possibility that a military unit was stationed in this part of the city, having in mind the knowledge of a pseudo comitatentes scupienses, which was under the command of the chief commander of the prefecture Iliricum.

- The collective findings (depots) 2 and 3 that end with the Emperor Valens (364 - 378) emitted in 367 - 375 years, found in the same room between radial walls 9 and 10 above the level of the construction line, are probably interlinked and related.

- Depot 1 found in the room between the radial walls 20 and 21 containing 266 coins with terminus post quem, 406-408, could be linked to the Gothic military activities that are headed with Alaric to Italy. The content and weight of this depot, which according to Roman measures corresponds to a Roman pound, indicates that this depot was collected for purchase purposes, but because of the instability in that time, it was hidden and lost for some reason.

Coins originating from older, different periods have been found in all three depots. Considering the context of the finding and as a result of the intermingling and interlacing of the archaeological layers due to centuries-old decomposition and occurrence of natural violent disasters, even though it has been proven that older coins are used in more recent times, the possibility of several coins from an older period to be inserted into these depots is not excluded.

- Generally, the Thessalonika mint is the most prevalent one among these three depots. The connection between Thessalonika and Skupi, through Stobi, is exactly the main road leading to the northern parts of the Roman Empire. The eastern blacksmiths are also more prevalent, which means that the circulation of coins moves from the east to west.

БИБЛИОГРАФИЈА:

- БАРИШИЌ Ф., 1955. II Приск, *Византиски извори за историју народа Југославије*, Том I, Београд, 9-15.
- БРЕШКОВИЌ Б., 1976, *Новац колоније Виминациума у збирци Светозара СТ. Душанића 1976* Београд, 8-10.
- VINČIĆ, Ž. - HADŽI-MANEVA M., 2000, Hoard of Bronze Roman Coins from the Stobi Antique Theatre, *Macedonian numismatic journal* 4, Скопје, 55-77.
- ВОЈВОДА М., 2013, Новац битиниске ковнице Никеје са виминациумске некрополе Више Гробаља *Нумизмаџичар* 31. Београд, 155-196.
- ВУЛИЌ Н., 1961, *Римско позориште код Скопља*, Посебна издања САНУ књ. 39, Београд, 3-56.
- GIBON E., 2007, *Opadanje i propast rimskog carstva*, poglavlje XXVI, Beograd.
- EVANS A., 1885, Antiquarian Reserches in Illuricum, Parts III - IV, Scupi, Skopia and Birthplace of Justinian, *Archaeologia* vol. 49, Westminster, 79-167.
- DRAGOJEVIĆ JOSIFOVSKA B. 1982, *Inscriptions de la Mésie Supérieure (IMS)*, vol. VI, Scupi et la région de Kumanovo, Beograd.
- ЈАКИМОВСКИ А., 2017, Археолошки истражувања на римскиот театар Скупи 2013-2016, in: *Римски театар Скупи* (ed. Антонио Јакимовски), Скопје, 11-28.
- ЈАНАКИЕВСКИ Т., 1998, *Антички театри и споменици со театарска тематика во Република Македонија*, Битола.
- JOVANOVA L., 2015, Scupi – Transition from Imperial Colony to Late antiquity Metropolis, *Folia Archaeologica* III (Professoris illustrissimae Elica Maneva in honorem), Скопје 2015, 219-252.
- JORDANIS, 1882, *Romana et Getica*, ed Th Mommsen, MGH, auct. ant.V, I. Berlin.
- KENT J.P. C., 1981, *The Roman Imperial Coinage Vol VIII* London.
- КОРАЌЕВИЌ Д., 2002, *СКУПИ, Грагска театрорџија*, Скопје.
- MÓCSY A., 1970, *Gesellschaft und Romanisation der römischen Provinz Moesia Superior*, Budapest.
- MILLER, *Itineraria*, 572, Tab. Peut, VII, 4.
- МИЛОШЕВСКИ В., ЛИЛЧИЌ Г., 2017, *Римски театар Скупи*, Скопје.
- Notitia Dignitatum. accedunt Notitia urbis Constantinopolitanae et laterculi provinciarum (ed. by O. Seeck), Berolini 1876
- Nov. Valent. XVI
- ОНЧЕВСКА ТОДОРОВСКА М., 2004, Остава на монети од Скупи, 28-42, *Македонско наследство*, број 23 Скопје, 29-42.

- SEAR D. R., 1982, *GREEK IMPERIAL COINS And Their values*, Seaby, London.
- SEAR D. R., 2000. *Roman Coins And Their Values*, The Millenium edition volume one, Spink London.
- ФЕРЈАНЧИЋ С., 2002, *Насељавање леџиских вејџерана у балканским провинцијама од I – III в. н. е.*, Београд.
- ХАЏИ-МАНЕВА М., 2000, Hoard of bronze Roman coins from the Stobi antique Theatre, *Macedonian numismatic Jurnal* 4, Скопје, 55-76.
- ХАЏИ-МАНЕВА М., 2002, *Колективна наод со солиди и силикви од Сџоби*, во: Монетите и монетоковниците во Македонија, Зборник на трудови од симпозиумот одржан по повод 80 години од животот и 50 години наставна и научна дејност на академик Ксенте Богоев, Ц, Грозданов (уредник), Скопје, 71-84.
- СОД. THEOD, XI 21.2.
- WROTH V.M.C, WARWICK, 1970, *Catalogue of the Imperial Bizantine Coins in The British Museum*. vols. London: British Museum, 1908 Reprint, Ares Publishers.

Референтни каталози:

- RIC Volume I, C.H. V.Sutherland, *Roman Imperial Coinage*, 1984, London.
- RIC Volume II, H. Mattingly, E.A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage*, reprint 1997, London.
- RIC Volume III, H. Mattingly, E.A. Sydenham, *Roman Imperial Coinage*, reprint 1997, London.
- RIC Volume IV, H Mattingly, E.A Sydenham, C.H. V.Sutherland, *Roman Imperial Coinage*, reprint 1998, London.
- RIC Volume V, H. Mattingly, E.A. Sydenham, P. H. Webb, *Roman Imperial Coinage*, 1972, London.
- RIC Volume VI, C.H.V.Sutherland, R. A. G. CARSON, *Roman Imperial Coinage*, 1967 London.
- RIC Volume VII, C.H. V. Sutherland, R. A. G. Carson, P.M.Bruun, *Roman Imperial Coinage*, 1966 London.
- RIC Volume VIII, C.H. V. Sutherland, R. A. G. Carson, J.P.C Kent, *Roman Imperial Coinage*, 1981 London.
- RIC Volume IX, H. Mattingly, C.H.V.Sutherland, , R. A. G. Carson, *Roman Imperial Coinage*, 1951 London.
- RIC Volume X, R. A. G. Carson, J.P.C Kent, A .M. Burnett, *Roman Imperial Coinage*, 1994 London.
- RPC I, Barnett.Amandry M. Pau Ripolés P. , *Roman provincial coinage*, Vol. I London - Paris 1998.